

Suudi Arabistan'da Reform Süreci ve Riskler

Veliaht Prens **Muhammed bin Selman**'ın liderliğinde, uzun vadede ciddi ekonomik, siyasi ve toplumsal sonuçları olabilecek kapsamlı bir reform programını uygulamaya geçiren ve bütün bir devlet yapısını yeniden kurgulamaya çalışan **Suudi Arabistan Krallığı**, bir devlet olarak tarih sahnesine çıktığı günden bu yana en önemli ve çetin sınavlardan birinden geçiyor.

Geleneksel olarak başlıca önceliğini, bölgesel statükonun korunmasına veren ve bu amaçla çeşitli uluslararası ve bölgesel aktörlerle ilişki kuran Krallık, Ortadoğu'da değişen dengelerden sınır sorunlarına, ağır toplumsal maliyeti olan ekonomik reformlardan, son olarak bazı prenslerin tutuklanmasıyla tekrar gün yüzüne çıkan hanedan içi mücadelelere kadar birçok alanda ciddi problemlerle yüz yüze. Suudi kamuoyu ve siyaset kurucuları için alışık olunmayan bu radikal gözaltılar ve reformlar, müesses nizamı ve genel olarak kabileler arasındaki denge sistemini alt üst etme potansiyeli taşıyor.

Arap Baharı sürecinin tüm bölge ülkeleri kadar Suudi Arabistan krallığını da etkilediği şüphesiz. Söz konusu süreçte Krallık, dış politik tercihlerinden dolayı, ekonomiden iç siyasetine kadar hayatın her alanında ciddi etkileşim altına girdi. Bu süreçte petrol fiyatlarındaki düşüş, ardından Şii nüfusun yoğun olduğu doğu bölgelerindeki protestoların bastırılması ve BAE ile birlikte başta Mısır olmak üzere halkların hürriyet ve eşitlik taleplerine karşı bölgesel statükoyu koruma çabaları, Krallığın öncelik verdiği hususlar oldu.

Bu esnada 2005 yılından itibaren ülkeyi yöneten Kral Abdullah'ın 2015 yılında ölümünün ardından, üvey kardeşi ve hanedanın Sudayri koluna mensup Selman b. Abdülaziz'in kral olmasıyla birlikte iç ve dış politikada önemli değişiklikler meydana geldi. Kral Selman'ın, aile içinde ciddi rahatsızlıklara yol açan, oğlu Muhammed b. Selman'a geniş yetkiler vermesi de krallıkta ayrıca iç ve dış politikada ciddi kırılmalara yol açtı.

Genel olarak bakıldığında Muhammed b. Selman'ın hızlı yükselişinin Suudi Arabistan'da büyük sarsıntılara yol açan gelişmeleri tetiklediği görülüyor. Yemen'de savaş, Katar krizi, Lübnan Başbakanı Hariri'nin istifaya zorlanması, önde gelen alimlerin tutuklanması, iç siyasi dengeler bakımından önemli bir figür olan veliaht prens Muhammed b. Nayif'in görevden alınması, yolsuzlukla mücadele kapsamında üst düzey bürokratlar ve çok sayıda prensin tutuklanması Suudi Arabistan için işlerin yolunda gitmediğinin işaretleri. Son olarak geçtiğimiz günlerde bir akrabalarının cezasının hafifletilmesi ve Kral Selman'ın son su ve elektrik kararnamesini protesto eden 11 prensin yargılanmak üzere Haiz cezaevine gönderildiğine dair haberler, ülkenin içinden geçtiği kritik duruma ilişkin önemli bir veri.

Ekonomik sıkıntılar ve yansımaları

Suudi Arabistan dünyanın en büyük petrol üreticisi ve milli gelirlerinin yüzde 90'ını petrolden sağlıyor. Başta düşen petrol fiyatları olmak üzere, bölgesel ve küresel ölçekteki kimi faktörlere bağlı olarak yaşanan ekonomik daralma ve gelirlerin azalması, diğer yandan giderek artan bölgesel jeopolitik riskler ve tehditler, Suudi ekonomisi ve toplumu üzerinde önemli izler bıraktı. ABD'de Trump döneminin getirdiği belirsizlik ortamı ile Suudi Arabistan'daki siyasi çekişmeler ve güvenlik endişeleri, küçük ve orta büyüklükteki Suudi şirketlerin, harcamalarını ve yatırımlarını büyük oranda azaltmalarına yol açtı. Lüks ve bol harcama yapmaya alışık olan Suudi vatandaşların günlük harcamaları da, tüketim ve yatırımları da ciddi oranda daraldı. Bu süreçte özellikle gençler arasında işsizlik artarken, işsizlik rakamları resmi olarak yüzde 13'e çıktı. Ancak gerçek rakamların bundan çok daha fazla olduğu ifade ediliyor.

Bölgesel ölçekte bakıldığında ise Yemen'de devam eden savaş, Bahreyn'deki güvenlik ve harcamalar, Suriye, Lübnan ve Irak'taki gruplara yapılan nakdi yardımlar, ABD Başkanı Trump ile belirli siyasi sonuçlar da gözetilerek imzalanan 300 milyar dolar tutarındaki güvenlik anlaşmaları ve Katar ile yaşanan kriz, ülke açısından ciddi mali yük oluşturmaya başladı.

Bütçeyi zorlayan bu yüklerin hafifletilmesine yönelik tedbirler kapsamında Suudi Arabistan tarihinde ilk defa KDV uygulanmaya başlandı. Yine alınan tasarruf önlemleri çerçevesinde petrol başta olmak üzere motorin ürünlerine yüzde 50-80 civarında zam yapılması, diğer yandan su ve elektriğe uygulanan devlet

sübvansiyonlarının kaldırılması gibi adımlar, ülke tarihinde alınan en radikal önlemler olarak gündeme geldi.

Tutuklanan prensler

Suudi Arabistan devletinin kuruluşu bölgede aynı zamanda kabile ve aşiretler arasındaki mücadelenin de bir yansımasıdır. Suud hanedanı kadar ülke dinamiklerini belirleyen Şammarlar ve Reşidiler aşiretleri de önemli. Kuruluş aşamasında da tanık olduğu gibi Suudi Arabistan'da toplumsal yapının dayandığı ana unsur yakın akraba ilişkileridir. Aşiret, kabile, aile ve kimi zaman da evliliklerden doğan akraba ilişkileri, toplumda kültürel ve sosyal olduğu kadar siyasi bir organizmayı da temsil eder. Nitekim Suudi kraliyet ailesi içinde birçok prens için bu tür bir ilişkiden bahsedilebilir. Aşiret bağları ve akrabalık ilişkileri, prenslerin gerçek gücünü temsil eder.

Modern Suudi devletin kurucusu Abdulaziz b. Suud'dan itibaren ülke içindeki aile bağları ve bu bağlar dolayımında şekillenen ilişkiler, büyük ölçüde iç siyaseti ve iktidar dengesini belirlemiştir. Kral Abdulaziz bu amaçla birçok 'stratejik' evlilik yaparak, kurduğu devletin coğrafi ve toplumsal bütünlüğünü sağlayabilmiştir. Nitekim bu durum sağlanmadan Suudi toplumunu idare etmenin ve istikrarlı bir şekilde yönetmenin zor olduğunu belirtmek gerekir. Neredeyse tüm krallar bu ince denge unsurunu gözetip kabileler arasındaki ekonomik ve siyasal nüfuzu bu çizgiye göre paylaşırma yoluna gitmiştir.

Kraliyet ailesi içinde dengelere doğrudan etki eden ve giderek bir sorun haline gelmeye başlayan husus, Kral Selman'ın oğlu lehine teamül dışı birçok yetkisinden feragat etmesidir. Ancak siyasi, askeri ve ekonomik düzlemde bütün gücün tek bir isimde, Muhammed b. Selman'da temerküz etmesi, servet ve iktidarın aşiret bağlarına dayalı olarak taksim edildiği Suudi Arabistan yönetici sınıfı arasında ihtilaflara yol açtı. Dolayısıyla, bu süreçte BAE'nin ve ABD'nin de ciddi desteğini alan Muhammed b. Selman'ın alacağı kararlar ve atacağı iç ve dış politika adımları, önümüzdeki süreçte kraliyet ailesinin içindeki dinamiklere olduğu kadar kabile ve aşiretler arasındaki dengeler açısından da belirleyici olacak.

11 prensin gözaltına alınması, su ve elektrik kararnamesini protesto gerekçesi ile izah edilse de Suudi Arabistan'ı takip edenler açısından bu tür gerekçelerin çok da rasyonel olmadığı biliniyor. Öte yandan kamuoyuna yansıyan bu anlaşmazlıklar, kraliyet ailesindeki ihtilafların dışarıdan tahmin edildiğinden çok daha derin olduğunu gösteriyor. Zira günümüze kadar Suudi Arabistan'daki teamül, kraliyet ailesi içindeki ihtilafların kesinlikle gizli tutulması ve etkin figürlerin arabulucu vasfıyla devreye girip bünye içinde çözülmesi yönündeydi.

Diğer yandan kraliyet ailesi içindeki anlaşmazlıkların derinleşmesi, iktidarın, kraliyet ailesinin belirli bir kanadında temerküzü, mevcut yönetimi zor duruma düşürebilir. Suudi toplumunun, daralan ekonomi, zamlar ve vergilerle ağır yük altına girdiği bu dönemde, uygulanan politikalara halkın desteğini almak da kolay olmayacak.

Diğer yandan Suudi Arabistan'ın hiç olmadığı kadar tecrübe ve bilgi birikimine ihtiyaç duyduğu bu dönemde uzun yıllardır çeşitli devlet kademelerinde görev alan insanların azledilmesi, tutuklanması, ülke yönetiminde ciddi bir zafiyete yol açabilir. Siyasal ve toplumsal dengelerde meydana gelebilecek ciddi bir sarsıntı, Suudi Arabistan'ın coğrafi bütünlüğü açısından da önemli bir tehlike oluşturabilir. Zira ülkedeki demografik yapı ve bu kapsamda nüfuzlu kabilelerin ulusal sınırları aşan geniş bir coğrafyaya yayılmış olması, iç ve dış faktörlerin kolayca etkileşime girmesine ve yeni boyutlar kazanmasına zemin hazırlayabilir.

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Muhammed b. Selman'ın doğrudan kendi emri altında hareket eden 5 bin kişilik yeni bir Kraliyet Muhafız birliği teşkil ettiği haberi de askeri alanda yaşanan derin ayrışmanın bir tezahürü olarak görülebilir.

Bu arada Suudi Arabistan'ın Batı ile ilişkilerini de etkileme potansiyeline sahip önemli bir prens diasporası var. Başta ABD olmak üzere bazı Batı ülkelerinde, kraliyet ailesi içerisinde marjinalleşen ve sürgün hayatı yaşayan birçok prensin, bir tür diaspora oluşturduğu görülüyor. Batı'nın, bir yandan kral ve yakınlarına destek verirken, diğer yandan bu diasporanın oluşumuna zemin hazırlaması, ülkenin siyasal geleceği ve muhtemel senaryolar açısından önemli bir veri olarak önümüzde duruyor.

Baş döndürücü bir hızla gelişen bu olaylar bir bütün olarak ele alındığında, Suudi Arabistan'ın geleceği ile ilgili kaygıların ve endişelerin haklılığı ortaya çıkıyor. Ortadoğu ve genel olarak İslam coğrafyasının başlıca güç merkezlerinden Suudi Arabistan'ın bir istikrarsızlaşma sürecine girmesinin, bölgesel ve küresel ölçekte kaçınılmaz sonuçları olacağı muhakkak.

Sonuç olarak Suudi Arabistan'da farklı alanlarda yeni reform ve açılımların hayata geçirileceği, bu reformlara direnecek kesimlerin ise bir şekilde pasifize edilmeye çalışılacağı öngörülebilir. Ülkenin istikrarını doğrudan etkileyecek bu faktörlere, jeopolitik riskler de eklendiğinde önümüzdeki dönemin Suudi Arabistan'ın karar vericileri açısından önemli bir imtihan niteliğinde geçeceği açık.

*Bu yazı 11.01.2018 tarihinde AA'nın web sitesinde yayınlanmıştır.